

Paminklas sudegintoms knygoms atminti, A. Bebelio aikštė Berlyne

„Grįžimas į prisiminimus“, Anne Frank namai

„Žinau, kad šioje aikštėje buvo deginamos knygos. Turbūt dėl to čia pavaizduota tuščia knygų lentyna?“

1933 m. gegužės 10 d., vidurnaktį, vokiečių studentai, pritarę A. Hitlerio idėjoms gryninti vokiečių kalbą ir literatūrą, surengė masinį knygų deginimą buvusioje Berlyno Operos aikštėje. Per 20 000 knygų prarijusi ugnis sunaikino vadinamųjų ne vokiečių rašytojų, poetų ir mokslininkų – tarp jų Karlo Marxo, Sigmundo Freudo, Helen Keller, Bertolto Brechto ir Ernesto Hemingway – kūrinis. Vienas iš autorių, kurio parašytas knygas pasiglemžė liepsna, buvo Heinrichas Heine, daugiau nei prieš 100 metų rašęs:

„Ten, kur deginamos knygos, galiausiai degs ir žmonės.“ (Heinrich Heine, 1820)

Knygų deginimas Berlyne ir kituose Vokietijos miestuose sukėlė pasipiktinimo audrą JAV. Niujorko gatvėmis žygiavo tūkstančiai protestuotojų. Amerikiečių autorė Helen Keller atvirame laiške vokiečių studentams rašė:

„Istorija jūsų nieko neišmokė, jei manote, kad galite nužudyti idėją (...). Galite sau deginti mano ir geriausių Europos mąstytojų knygas, bet jų idėjos, kurios smelkiasi milijonais kanalų, nepaliaujamai žadins kitus protus.“ (Helen Keller, 1933)

1995-aisiais Izraelio menininkas Micha Ullmanas sukūrė paminklą šiai Holokausto preliudijai atminti. Paminklas vaizduoja požeminę biblioteką, skirtą 20 000 knygų. Į šios požeminę erdvę, kurios matmenys yra 5 m x 5 m x 5 m, žvelgiama pro stiklo lubas. Mintis subtili ir gali likti nesuprasta, tačiau paminklas ragina žmones pamąstyti apie istoriją ir save pačius, kad istorija nepasikartotų.

„Ką manote apie šį paminklą?“

– Kiekvieną epochą mena atitinkamas paminklas. Mūsų epochą – taip pat.

– Man atrodo, kad tai puikus būdas prisiminti. Tuščios knygų lentynos šauniai atpasakoja istoriją. Jos simbolizuoja prarastą vietą istorijoje, ar ne?

– Manau, paminklas labai simboliškas. Jis tikrai verčia giliau susimąstyti apie tai, kas nematoma plika akimi.

– Žmonės mato tuščias knygų lentynas, bet nežino, ką tuo norima pasakyti. Man atrodo, kad turi būti pateiktas kažkoks paaiškinimas.

„Ar paminklas – tinkamas būdas pasimokyti iš praeities klaidų?“

– Nemanau, kad jaunimas labai domisi atminimo vietomis.

– Man atrodo, kad žmonės tikrai ima kažką suprasti, kai aiškiai pamato ir gali įsivaizduoti, kas iš tikrųjų įvyko. Todėl manau, kad mokykloje turėtų būti skatinama lankyti istorines vietas.

– Atminimo vietos gyvenime tikrai svarbios, bet man atrodo, kad čia, Vokietijoje, ir Berlyne mes paprastai truputį persistengiame. Manau, kad atminimo vietos skirtos papasakoti apie praeitį – tai

gerai ir apie tai turi būti mokomos ateities kartos, nes iš praeities visada yra ko pasimokyti. Tačiau, kai praeityje užstringama, galiausiai pradedama klysti.

– Žinote, svarbu fiksuoti ir šviesius, ir tamsius istorijos momentus. Istorija turi būti prisimenama ir iš teigiamos, ir iš neigiamos pusės. Reikia suprasti, kad taip parodoma, ko negalima daryti.

Dėl ekstremistinės religinės ar politinės ideologinės pasaulėžiūros knygos deginamos ir šiandien. 2002 m. JAV, Maskvoje ir Meksikoje buvo deginamos J. K. Rowling knygos, nes, pavyzdžiui, buvo skelbiama, kad Harry Potteris – anarchistas. 2006 m. neonacistai Pretziene (Vokietija) sudegino Anne Frank dienoraštį, kuris, jų manymu, suklastotas. 2011 m. Floridos pastorius Terry Jones'as surengė Korano deginimo akciją. Dėl to Afganistane kilusios riaušės nusinešė aštuonių užsieniečių JT darbuotojų gyvybes.

„Ką manote apie knygų deginimo atvejus, su kuriais susidurta pastaruosiu metu?“

– Tai šokiruoja. Manau, siaubinga, kad žmonės šitaip elgiasi. Jie visiškai akli.

– Tai blogai visais atvejais, nesvarbu kokios knygos deginamos. Manau, kad tokie veiksmai bet kurios rasės, religijos, tikėjimo ir kitais atžvilgiais yra apgailėtini.

– Nė viena vyriausybė neturi teisės atimti iš žmogaus religijos ar pakeisti jo mąstysenos. Tai būtų tiesiog neteisinga.

– Žinote, neišprusimas yra neišprusimas, jis niekam nepadedą. Deginant knygas siunčiamas stiprus signalas. Galima kažkam nepritari – niekas nesako, kad reikia sutikti su viskuo, kas rašoma Korane. Tačiau jo deginti tikrai nereikia. Tai neprotinga.

– Žmonės mokosi iš klaidų. Ypač kai tai susiję su nacionalsocializmu. Ilgą laiką tai buvo tabu, tačiau šiandien viskas kitaip. Žmogus mokosi iš praeities klaidų: toks dalykas, kaip knygų deginimas, šiandien Vokietijoje neįsivaizduojamas.

„Tik ar tikrai neįsivaizduojamas?“

Ypač dėkojame „Chronos Media GmbH“.

Filmą kūrė: Lorenz Hutegger, Kathrin Pham, Tamara Messer, Sassan Esmailzadeh, Sami Yazicilaroglu.